

GNOJNIŠČE

kmetovavca zlati rudnik.

Poslovenil Dr. Bleiweis.

V podúk našim gospodarjem

na setvilo dala

c. k. krajnska kmetijska družba.

Ljubi prijatli! Večidel vsi poznate stari pregovor:

Tam le kmetija veljá,

Kjer je obilno gnojá!

Zlata resnica je v tem pregovoru. Brez gnoja se ne dá nobena njiva s pridom obdelovati, brez gnoja ni bogatega pridelka. To vé vsak gospodar, zato gnoji tudi svojo njivo, in gotovo še ni nikdo kmetovavca slišal, da bi se bil pritožil, da ima preveč gnoja; vsak bi ga imel rad še več. Da bi pač tudi senožete gnojili!

Da je pa gnoj koristen, to je, da stori v zemlji to, česar pričakujemo od njega, se mora ž njim tudi prav ravnati.

Prav ž njim ravnati, je pa ravno glavna stvar, ker le takrat bo gnojnišče gospodarjen bogat rudnik, kadar si ga je umno napravil in vé z gnojem dobro ravnati.

Ker ni mogoče zemlje raztegniti.

Gré z gnojem le pridelke si množiti.

Kako pa vse to prav storiti, bomo učili v sledečih pomenkih:

I. Čmu potrebuje kmet gnojnišča?

Zato, da shrani na njem gnoj tako dolgo, dokler ga ne zvozi na njivo. Poglavitno je pa pri tem to, da se gnoj tudi tako spravlja, da ne gré nič v zgubo od njegove gnojne moči, ker slabi gnoj ni vreden, da se vozi na njivo.

II. Kje naj bode gnojnišče?

Gnojnišče naj bode vselej blizo in na senčni strani štale. Lahko naj se knjemu in od njega z vozom pride. Ne smé biti pod kapom, pa tudi na takem mestu ne, da se preveč kakošne druge vode va-nj ne steka.

Gnojnišče pa mora biti na hladnem (v senčnem) kraju zato, da zgorej ležečega gnoja sonce ne pripeka in popolnoma ne osuši, ker tak gnoj ne zgnjije in ne preperhne, nasproti se pa spodnji tako razgreje, da' ga veliko zgori.

Če pa spod kapa ali od družega kraja voda priteka, se izluži gnoj popolnoma, in gnojnice se preveč naredí, ktera vsa odteče, ako delj časa dežuje. To pa je velika škoda, ker je to, kar se na ti poti pogubi, večidel veliko več vredno, kakor to, kar ostane.

III. Kako veliko naj bode gnojnišče, in kakošno naj bo dno, kakošne stene njegove?

Velikost gnojnišča naj se vselej ravná po številu živine, ki jo kmetovavec redi.

Na vsako vižo pa naj bo gnojnišče tako veliko, da gnojni kup v njem nikdar ni višji kakor za 4 čevlje.

Dno in stene gnojnišča morajo biti take, da ne spuščajo ne vode ne gnojnice iz gnojnišča, pa da tudi iz zemlje voda v gnojnišče se stekati ne more.

IV. Kako se naredi to, da dno in stene ne spuščajo ne vode ne gnojnice?

To se naredi lahko, ako se na dno in krog in krog en čevljev na debelo glíne, ilovce ali kakošne druge masne zemlje terdno zatlači. Umni kmetje nad to in čez to ilovce položé še ploščjate kamne ali pa stare opéke (ceglice), kar je za tega voljo dobro, ker se po tem toliko lože gnoj iz jame pobere, kadar se na polje vozi.

V. Kakošno naj bode dno še na dalje?

Dno gnojnišča naj enmalo visi na eno stran, da zamore odtekat preobilna gnojnica; ako se to ne zgodi, leži spodnji gnoj predolgo v gnojnici, to pa ni dobro, ker vés gnoj ne more po tem takim enako vréti in se ne podela enako.

VI. Kam naj se napelje gnojnica, da se odteka?

Gnojnica ki se odteka, naj se odpelje tikama gnojnišča v jamo, ktera je obzidana ali tako napravljena, da vode ne spuša. Taka jama mora biti na naj nižji strani gnojnišča, da se lahko va-njo izteka, pa tudi iz nje lahko zajemati (kalati) dá.

VII. Kako naj bo gnojnišče napravljeno, da je prav?

Da je gnojnišče prav napravljeno, mora imeti okoli in okoli pol sežnja (pol klaftre) globok in obzidan jarek (graben), ki je za to, da se deževnica in snežnica iz dvorišja va-nj nabera, ker izprani gnoj in z veliko vode stanjšana gnojnica ne veljata nič in nista vredna, da se na njivo vozita.

Da bo vsak to bolj razumel, damo obris prav napravljenega gnojnišča.

Številki 1. 1. kaže jarek za kapnico; številka 2. kaže dno gnojnišča, in številka 3. jama obzidano za gnojnico.

VIII. Kako se ima ravnati z gnojem na gnojnišču?

Pervo in pervo je, da je gnoj po gnojnišču enako raztrošen in da je zmiraj primerno vlažen (fajhten). Da je treba gnoj enako raztrositi po gnojnišču, to se samo po sebi razume, ker gnojnišče, kakor da bi ga bile svinje razrile bile, naznajuje nemarnega gospodarja. Vlažnost je pa zavoljo tega potreba, da se gnoj na verhu kupa ne osuši preveč po toplém vremenu in na vetru, in da potem suha slama ne ostane, ki nima nič v sebi. Za tega voljo je treba gnojnišče večkrat z gnojnico polivati, saj vsak teden enkrat. To polivanje z gnojnico je pa zato tako koristno, ker ravno ona ima nar več rodovitnosti v sebi; gnoj je tolikanj bolj močen in tečen, kolikor večkrat se políva z gnojnico. Zavoljo tega glej, da se ti celó nič gnojnice ne pogubi, — vedi, da tudi gnoj, ki ga na polje pelješ in podorješ,

se mora po gorkoti, po zraku, po dežji in vlažnosti zemlje poprej v gnojnico spremeniti, po tem še le služi rastlinam v živež. Vedi: da vse, kar če biti živež rastlinam, se mora dati v vodi raztopiti.

Kdor tedaj pusti gnoj, da ga dež izpira, in da se gnojnica po cestih, grabnih ali scer po potih odteka, je ravno tak slab gospodar, kakor je tisti slab kuhar, kdor juho (župo) od mesa na cesto izliva.

IX. Kako visoko naj bo gnoj na gnojnišču nakupičen.

Ne preplitvo, ne predebelo. Za 4 čevlje visoko je ravno prava mera. Če je kup preplitev, gnoj počasi vrè. Če je gnoj predebelo na kupu, ne vrè enako, in toliko manj enako, kolikor veči je kup; na dnu je že včasih vès masten, v sredi začne ravno že perhneti in mehčati se, na verhu pa je še suha slama.

X. Na koga je treba še paziti pri gnoju?

Gnoj naj na gnojnišču terdno natlačen leži, da rodovitni deli iz njega ne izhlapi in se v zrak ne pogubé. Ako ni gnoj terdno na kupu, ga sapa prepihuje in osuši. To naj si zapomnijo posebno tisti kmetje, ki nastiljajo živini gojzdno steljo.

Da je gnoj na gnojnišču terdo nakupičen, naj se posuje tam pa tam nekoliko persti na-nj, ali naj se pusti mlada živina včasih na gnojnišče, da ga pohodi.

Kar gnoj iz sebe izhlapi, je gotova zguba; zato naj si kmetovavec zapomni sledeče: „Kadar gnojnišče zlo smerdi, je to znamenje, da se rodovitni deli pogubujejo v zrak“. Kako pa to ubraniti, bomo povedali v sledečem.

XI. Kaj storiti, da gnoj na gnojnišču ne izhlapi svoje moči?

Naj bolja stvar za to je zeleni vitriol, to je, tista zelena sol, ktera obstoji iz železa in žveplene kisline. Za več obertnij se potrebuje ta sol, in tudi kmetje jo dobro poznajo, kateri si ž njo svoje irhaste hlače černo barvajo.

XII. Kako in kdaj naj se rabi ta zeleni vitriol?

Takole je naj bolje. Vsak teden enkrat, postavim, vsako saboto, se vsame prava mera tega vitriola (veči kosci se pred raztolčejo in zdrobé) in se verže v jamo, kjer se gnojnica nabera; s kakim kolom se pomeša gnojnica nekterekkrat. V 2 urah je v gnojnico veržena zelena sol raztopljená. Zdaj se zajame te gnojnice in gnojnišče se ž njo polije povsod in dobro. Kmalo se bo čutilo, da gnoj, ki je poprej zlo zmerdel, ne smerdi več. To pa je znamenje, da je zeleni vitriol zvezal bežljive rodovitne drobce, ki so poprej puhtéli iz gnoja v podobi smradú in se pogubili v zrak.

XIII. Koliko vitriola je treba zato?

Če je več gnoja, več je treba vitriola. Ako, postavim, kmet vé, da bo zkozi celo leto 50 vóz imel in če se en vóz za dva konja na 20 centov ceni, se potrebuje vsako leto 2 centa in 4 funte zelenega vitriola v gnojnico, ktera se poliva na gnoj. Toliko vitriola je ravno v stanu, naj bolj rodovitne drobce, kateri scer iz gnoja izpuhté, na-se potegnú in jih obderžati v gnoji, da se v zrak ne pogubé.

XIV. Po čim je zeleni vitriol, in v kolikšín dobiček je?

Cent prostega zelenega vitriola (ordinären Eisenvitriol), ki je za to že dober, velja blizo 5 fl., tedaj je funt (libra) po grošu. Ako kmetovavec na leto 50 vóz gnoja dobiva, mu je vsak teden 2 funta vitriola potreba, tedaj mu pride na teden 2 groša na gnoj potrositi.

„Kaj sem nor, da bom vsak teden 2 groša, in če imam več gnoja, morebiti 4 ali 6 grošev na gnoj zmetal“ — slišimo tam pa tam kakega kmeta godernjati. Al, čakaj prijatelj! ne sodi prenašlo, da vidimo pred: kaj se pridobi s tem, če vsaki teden dva grošica potrosimo na gnoj. Če bo rajtinga pokazala, da ne kaže denarja za vitriol izdajati, potem zaverzi naš svet, naše kušnje, in ravnaj po starem kopitu, kakor je delal oče tvoj in stari oče. Če boš pa pri pametnem sosedu vidil prid vitriola, boš jenjal biti neveren Tomaz.

Rekli smo, do moč vitriola v tem obstoji, da zgrabi naj rodovitniši drobce, ki po smradu iz gnoja shlapijo, in jih v gnoji obderži, in kušnje so učile, da se s takim vitriolanim gnojem žita za tretji del, sená pa celo štirikrat več pridelá, kakor z gnojem, iz kterega je naj bolji moč izhlapela.

Ako, postavim, kmet na svoji njivi pridelá 6 vagánov žita, na svoji senožeti pa nakosi 5 centov sená, bo z ravno tolikšnim gnojem, kterega je pa z vitriolano gnojnico pridno polival, na ravno tisti njivi pridelal 8 vagánov žita, in na ravno tisti senožeti nakosil 20 centov sená. Rečimo, da je njivo in senožet skupej pognožil z 10 vozovi gnoja, in da je po predpisu $44\frac{4}{5}$ funtov zelenega vitriola temu gnoju primešal, mu je prišel vitriol na 2 fl. 14 krajc. Ker je pa s tem 2 vagána žita in 15 centov sená več pridelal, je po tem takem, ako cenimo vagán (mecen) žita le po 4 fl., cent sená le po 1 fl., si pridobil 28 fl. 46 kr. Da to ni majhen dobiček, vsak šolarček vé, ker 28. fl. je več denarja kakor pa sta 2 fl. Kdor pa si hoče ta dobiček za svojo mošnjo pridobiti, mora vse to natanko spolniti, kar smo mu tukaj svetovali.

XV. Jeli bolj konjski in goveji gnoj skupej na gnojnišču pomešati ali vsacega posebej spravljati?

To se ravna po zemlji, ktera se ima gnojiti. Je zemlja na njivah in senožetih različna, lahka in teška, je veliko bolje konjski gnoj ločiti od govejega, in vroči in ostri konjski gnoj voziti na teško zemljo, bolj volnega govejega pa na lahko zemljo. Je po njegovih zemljiših povsod enaka zemlja, tedaj povsod teška ali povsod lahka, je nar boljše vès gnoj skup mešati. Če je pa gospodarju za zboljšanje svojih zemljiš mar, mora z gnojem tako ravnati, da je za zemljo naj bolj pripraven. — Ima kmetovavec, postavim, le teško zemljo, mora skušati bolj rahlega, perhkega, slamnatega gnoja si pripraviti, tedaj ne smé skop biti z nasteljo in gnoja ne tako dolgo pušati na gnojnišču, da popolnoma masten postane. Ima pa le perhko in rahlo zemljo, bo naj boljše opravil, ako je gnoj prav prav masten postal.

XVI. Kako naj se ravna z gnojem na polji?

O tem naj si zapomni vsak kmetovavec sledeče pravilo (regeljco): „Pravi gospodar gré berž s plugom za gnojnim vozom!“ Slabo je, gnoj po verh trositi, ali ga pustiti v majhnih kupih ležati.

Kdor je prisiljen gnoj na polje voziti, pa ga ne more berž podorati, naj ga na polje navozi na velik kup. Tudi navadno ni dobro, gnoj globokeje kakor za 3 pavce podorati; treba pa je, ga vselej z zemljo pokriti, ker njiva na kateri gnoj na več krajih zlo izpod zemlje molí, je žalosten pogled in očitno znamnje nemarnega kmetovavca.